

Olga WASIUTA

GENEZA POJĘCIA I ZMIANY PODEJŚCIA DO WOJNY HYBRYDOWEJ W ZACHODNIM DISKURSYE POLITYCZNYM I WOJSKOWYM

*Wojna jest tylko tchórzliwą ucieczką od problemów pokoju
(War is only a cowardly escape from the problems of peace)*

Tomasz Mann

Abstrakt:

W artykule autor analizuje genezę pojęcia i zmiany podejścia do wojny hybrydowej w zachodnim dyskursie politycznym i wojskowym. Ukraina jest pierwszym krajem, któremu przyszło stanąć wobec zagrożenia jakim jest nowy rodzaj wojny. Niewypowiedziana wojna, jaką przeciwko Ukrainie prowadzi Rosja, określana jest w publikacjach jako „hybrydowa”, „nieliniowa” lub „wojna kontrolowanego chaosu”. Jest ona często interpretowana jako nowa jakość w historii wojen, ale poszczególne jej elementy były stosowane w przeszłości. Nowością jest wyjątkowa spójność i konsolidacja tych elementów, dynamizm i elastyczność ich stosowania, przy istotnej roli składnika informacyjnego. W artykule podkreśla się, że wojna hybrydowa łączy militarne zagrożenie, ukrytą interwencję, tajną dostawę broni i systemów uzbrojenia, szantaż ekonomiczny, hipokryzję dyplomatyczną i manipulację w mass-mediach oraz otwartą dezinformację.

Słowa kluczowe: wojna hybrydowa, niekonwencjonalne metody i środki walki, najemnicy, partyzanci, rebelianci, uzbrojone gangi, ataki cybernetyczne, wojna informacyjna.

Wprowadzenie

Paroksyzmy wojenne to najbardziej tragiczna część ludzkich dziejów, terażniejszości, a także zapewne najbliższej przyszłości. Jean-Jacques Babel podliczył, że począwszy od roku 3500 p.n.e. ludzkość żyła bez wojen tylko 292 lata. W tym okresie było około 14550 dużych i małych wojen, podczas których zginęło, zmarło z głodu, epidemii i innych przyczyn ponad 3,66 mld ludzi (Мальшева, 2005). Analizując historię wojen, które odbywały się w ciągu całego okresu istnienia cywilizacji, należy zauważyć, że najwyższy kunszt w

polityce polegał na pokonywaniu wrogów i wykonywaniu zadań politycznych bez angażowania armii, co w przekonujący sposób wyraził starożytny chiński mędrzec Sun Tzu (Сенченко, 2009, s. 58). Historycznie zmieniające się istotne cechy i formy wojny możemy poznać dzięki pracom wielu myślicieli starożytnych od wspomnianego już Sun Tzu, przez Heraklita i Appiana, a także renesansowego twórcę Machiavellego (Machiavelli, 2010). Wśród klasyków ery nowożytnej należy wymienić Carla von Clausewitza (2003) i A. Jomini (2006). Wśród licznych współczesnych badaczy zjawiska wojny do najbardziej wpływowych należy John B. Alexander (2010), M. Gareev, M. Davey, M. Martin van Creveld (2008), W. Slipchenko (Слипченко 2002), A. Toffler (1997) i William H. Hofmeister.

Konflikty mające obecnie miejsce w Azji a zwłaszcza inwazja Rosji na Ukrainę stanowią w całej historii wojen nową jakość. Są to wydarzenia które być może zapoczątkowały nowy rozdział w historii stosunków międzynarodowych. Wykazują one nieadekwatność dotychczasowych sposobów rozumienia wojny, sposobów ukształtowanych w okolicznościach tzw. wojen tradycyjnych, których stronami są państwa lub ich koalicje. Wojny takie tracą stopniowo znaczenie, a na ich miejsce pojawiają się konflikty zbrojne zupełnie nowego typu. W trwającej obecnie debacie na temat przyszłych zagrożeń pojawiają się odmienne wizje konfliktów: jedni wyobrażają je sobie jako zwalczanie terrorystów i rebeliantów, podczas gdy inni bardziej skłonni są do tradycyjnej koncepcji wojny. Tymczasem możliwe jest, że przyszła wojna może przybierać wszystkie możliwe jej formy jednocześnie. Mamy wtedy do czynienia z wojnami asymetrycznymi albo hybrydowymi. Dla osiągnięcia celów politycznych wykorzystują one szereg różnych środków prowadzenia wojny, od standardowego uzbrojenia i wykorzystania broni konwencjonalnej, przez nieregularne taktyki, ataki terrorystyczne i inne przestępcze zachowania w strefie działań bojowych¹. Uwagę strategów zwróciła nowa forma zagrożenia bezpieczeństwa, jaką jest nieregularna agresja zbrojna tocząca się poniżej progu otwartej wojny, która okazała się poważnym wyzwaniem dla władz państwowych, reaktywności systemów obronnych oraz decyzyjności międzynarodowych instytucji bezpieczeństwa. Analiza żadnej wojny nie jest możliwa bez uwzględnienia kontekstu politycznego i wielu aspektów ludzkich interakcji spoza sfery militarnej.

Okoliczności konfliktu rosyjsko-ukraińskiego

Najeżdżając w 2014 r. Ukrainę, Rosja wykorzystwała wszystkie środki niezbędne dla realizacji swojego celu politycznego. W efekcie, nie tylko Ukraina, ale cała zachodnia wspólnota okazały się w obliczu tej agresji bezradne. Agresję

¹ *The origins of the concept of a hybrid war*. Electronic journal «The Bell»28 Feb. 2015, <http://www.thebellforum.com/showthread.php?t=130013> [dostęp 19.01.2016]

Rosji na Ukrainę należy traktować jako część szerszej i bardziej niebezpiecznej konfrontacji z Zachodem. Prezydent Putin spodziewa się najwyraźniej, że jego agresywna polityka z upływem czasu doprowadzi do upadku i podziału Ukrainy, a potem do rewizji granic państwowych oraz do zmiany sytuacji geostrategicznej. Wraz z naruszeniem integralności terytorialnej swojego sąsiada Rosja rozpoczęła na szeroką skalę projekt geopolityczny, którego celem jest odtworzenie mocarstwa i potęgi gospodarczej na terytorium byłego Związku Radzieckiego. Przedstawiciele władz rosyjskich, którzy marzą o przywróceniu Rosji statusu supermocarstwa, zdają sobie sprawę z daremności i braku perspektyw tych imperialnych aspiracji bez uprzedniego podporządkowania Ukrainy pod względem gospodarczym i politycznym.

Ukraina jest pierwszym krajem, któremu przyszło stanąć wobec zagrożenia jakim jest nowy rodzaj wojny. Niewypowiedziana wojna, jaką przeciwko Ukrainie prowadzi Rosja, określana jest w publikacjach jako „hybrydowa”, „nieliniowa” lub „wojna kontrolowanego chaosu” (Сенченко, 2006). Obejmuje ona trzy etapy:

- destabilizacja sytuacji gospodarczej i politycznej w celu doprowadzenia do konfliktu wewnętrznego w państwie-ofierze;
- dezintegracja państwa w celu przekształcenia go w tak zwane państwo „niezdolne” do samodzielnego istnienia, aż do efektywnego rozpadu;
- zmiana władzy politycznej na kontrolowaną przez agresora².

Wojna chaosu kontrolowanego prowadzi więc do likwidacji państwa-ofiary, przez zniszczenie jego cech geopolitycznych: potencjału ekonomicznego, siły militarnej, wielkości terytorium, liczby ludności, oraz pozbawienie go statusu suwerennego państwa i podmiotu polityki międzynarodowej.

Ponad ćwierć wieku po rozpadzie Związku Radzieckiego, Zachód stoi przed większym zagrożeniem ze wschodu niż w okresie zimnej wojny. Zgodnie z dokumentami Ministerstwa Obrony Rosji, głównym zagrożeniem dla tego państwa jest NATO. Można więc postawić pytanie, czy zimna wojna istotnie została zakończona, czy też po chwilowym uspokojeniu sytuacji, rozgorzała ona z nową siłą. W związku z domniemanym zagrożeniem ze strony NATO, Rosja musi uwzględniać ewentualność użycia broni jądrowej. Według Dmitrija Kiselow, obecnie decyzje o jej użyciu „będą podejmowane osobiście przez Putina, który ma niewątpliwe wsparcie narodu rosyjskiego”³. Wypowiedź ta odzwierciedla postrzeganie Zachodu przez rosyjską elitę jako zagrożenie dla samego istnienia państwa rosyjskiego. Z moskiewskiego punktu widzenia to nie Rosja rozpoczęła wojnę na Ukrainie, ale wydarzenia na wschodzie tego kraju to

² А. Парубій, *Війна Росії проти України і світу*, <http://www.pravda.com.ua/articles/2014/08/6/7034046/> [dostęp 22.02.2016]

³ *From cold war to hot war*, <http://www.economist.com/news/briefing/21643220-russias-aggression-ukraine-part-broader-and-more-dangerous-confrontation> [dostęp 11.01.2016]

jej odpowiedź na zachodnią agresję. Powstanie Majdanu i obalenie prezydenta Wiktora Janukowycza na Ukrainie rozumiane są na Kremlu jako projekt amerykańskich służb specjalnych. Rosyjski atak był więc jedynym sposobem przeciwdziałania akcji NATO, zagrażającej suwerenności Rosji.

Rosja pod przywództwem Władimira Putina, łamiąc podpisane przez siebie wcześniej międzynarodowe porozumienia, zaczęła stanowić zagrożenie dla wartości i zasad będących podstawą Unii Europejskiej oraz dla systemu regul, dzięki któremu od 1945 r. w Europie trwa względny pokój. Rosja, której elity w wielu okresach wspierały procesy zmierzające do europeizacji, obecnie weszła w stadium dystansowania się od tzw. europejskich wartości, a zwłaszcza od krytykowanej coraz powszechniej demokracji liberalnej⁴. Mimo zachowywania pozorów demokracji, Rosja państwem demokratycznym nie jest, a Putin uważany jest (zwłaszcza od czasu zajęcia Krymu) za nieusuwalnego jedynowładcę. Akceptacja zachodniej ideologii i elementów zachodniego sposobu sprawowania władzy traktowana jest w Rosji jako zagrożenie dla państwa jak i dla całej kultury, czyli dla tzw. „rosyjskiej duszy” (Родионова, 2007). Dlatego otwarcie mówi się o konieczności totalnej regulacji życia politycznego i duchowego społeczeństwa, co wyklucza jakąkolwiek tolerancję dla poglądów politycznych, które nie pokrywają się z, używając terminologii z czasów radzieckich, „generalną linią partii”. Nie ma też zastosowania w Rosji zasada podziału władz. Społeczeństwo jest zjednoczone wokół idei „wielkiej Rosji”, której realizacja leży w kompetencji władz, coraz bardziej nasyconych przedstawicielami służb bezpieczeństwa. Przed objęciem prezydentury przez Putina było ich w strukturach władzy 13%, podczas gdy już w 2003 roku stanowili oni 25% wszystkich pracowników na najwyższym szczeblu państwowym⁵. W rządzie rosyjskim pracuje ponad 20 przedstawicieli organów ścigania. Wśród wiceministrów wojskowi stanowią 35% (najwięcej w Ministerstwie Rozwoju Ekonomicznego, Ministerstwie Łączności i Mediów i Ministerstwie Sprawiedliwości)⁶. Większość z nich pochodzi z jednostek FSB i posiada status „oficerów rezerwy”. Podpułkownikiem KGB jest prezydent Rosji, generałem armii FSB jest szef administracji prezydenta (Siergiej Iwanow), absolwentem Wyższej Szkoły KGB jest też przewodniczący Rady Najwyższej (Siergiej Naryszkin). Wysokiej rangi oficerami FSB są osoby kierujące Eurozjatycką Wspólnotą Gospodarczą a wśród członków Rady dyrektorów „Gazpromu” jest aż pięciu generałów FSB. Powyższe dane procentowe są ponadto zaniżone, ponieważ wiele z tych osób, które pracowały w wywiadzie

⁴ Znakomite studium na temat źródeł polityki rosyjskiej i czynników jej zmian przedstawił ostatnio P. Rojek (2014).

⁵ О. Крыштановская, *Путинский призыв: легенда, навыки, цели*, http://www.yabloko.ru/Publ/Book/Putin/yb_put002.html [dostęp 11.01.2016]

⁶ Люди в погоне идут во власть. О новых тенденциях в формировании государственной элиты рассуждает Ольга Крыштановская, <http://www.vsp.ru/politsreda/2003/08/06/447201>

lub innych wyspecjalizowanych agencjach, ukrywa tego typu informacje osobowe. Na przynależność niektórych urzędników do sił bezpieczeństwa wskazują chronologiczne luki w oficjalnych biografiach. Oznacza to, że najprawdopodobniej przedstawiciele służb specjalnych w organach władzy może być znacznie więcej⁷.

Przedstawiona sytuacja skłania badaczy do kwestionowania statusu państwa rosyjskiego jako federacji. W oparciu o udokumentowane tendencje totalitarne, autorytarne i centralistyczne uzasadniają oni określenie „wojskowe państwo unitarne”⁸. Rosyjska elita rządząca staje się coraz bardziej zmilitaryzowaną i dlatego autorytarną, ponieważ „środowisko wojskowe jest autorytarnym, demokratyczny styl zarządzania jest nie do przyjęcia”⁹. Właściwe strukturom wojskowym autorytarne metody rządzenia są przenoszone na całe społeczeństwo, w tym biznes i stosunki międzynarodowe. Poparcie takiej polityki ze strony społeczeństwa zapewnia sprawny aparat propagandy, która istotnie wpływa na postawy moralne, co jest możliwe dzięki uzależnieniu cerkwi prawosławnej od państwa i podporządkowaniu ortodoksyjnej filozofii krótkoterminowym potrzebom politycznym państwa i biurokracji. Zabieg ten sprawia, że na miejscu chrześcijańskiego dobra, współczucia i pragnienia sprawiedliwości w systemie wartości postawione jest posłuszeństwo wobec władzy i ubóstwienie państwa.

Militaryzacja życia społecznego, a zwłaszcza gospodarki i rządu w Rosji, a także liczne jej prowokacje (ostatnio na Morzu Bałtyckim) i zachowania sprzeczne z zasadami respektowanymi w państwach cywilizacji łacińskiej, przywodzą na myśl historię starożytnych Sarmatów. Rosjanie zamieszkują dzisiaj terytoria Sarmatów i okazują się ich godnymi spadkobiercami. Renesansowy historyk polski Józef Strykowski opisywał ich talenty i skłonności wojenne oraz cechujące ich „równe okrucieństwo w zabawach wojennych, w których ustawicznie się ćwiczyli”. Według wielu relacji stosowali oni taktykę wojenną podobną do współczesnych sił specjalnych, co czyniło ich trudnymi do pokonania nawet dla największego mocarstwa ówczesnego świata, jakim było Cesarstwo Rzymskie. Wspomniany Strykowski, powołując się na rzymskiego geografę Pomponiusza Mele przytacza następujący ustęp:

„Sarmatskie narody Sławieńskie zawsze były nieuśmierzone i wolne, dla czego i Augustus cesarz, który był prawie wszystek świat zholdował [...], gdy mu radzono podnieść wojnę na Sarmaty, tak mawiał [...]: nie chcę więcej stracić niż zyskać. Tenże Augustus cesarz pisał do Lentulusa hetmana swego, aby się nie ważył drażnić wojną Sarmatów, którzy w potężności rycerskiej możni byli”

⁷ *Мари российской элиты*, <http://lebed.com/2008/art5367.htm> [dostęp 19.01.2016]

⁸ В. Тимошенко, *Військова хунта Кремля й „зелені коридори”*,

http://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/1670790-viyskova_hunta_kremlya_y_zeleni_koridori_1944620.html [dostęp 19.01.2016]

⁹ О. Крыштановская, *Путинский призыв: легенда, навыки, цели*, <http://megafon-m.gazeta.ru/comments/expert/44326.shtml> [dostęp 11.01.2016]

(wszystkie cytaty za: Wilczyński 2014). Przez swoje obecne zachowania, zarówno wewnątrz jak i na arenie międzynarodowej, Rosja wydaje się perswadować światu, a zwłaszcza NATO, które jest współczesnym odpowiednikiem Cesarstwa Rzymskiego, że wszelkie działania sprzeczne z jej interesami będą udaremnione i skazane na niepowodzenie.

Działania Federacji Rosyjskiej w ciągu 2014 roku zachwiały bezpieczeństwem w regionie a także naruszyły system prawa międzynarodowego (Горбѳулин i in., red. 2015, s. 35). Prawie wszystkie międzynarodowe gwarancje bezpieczeństwa dla Ukrainy (w tym Memorandum z Budapesztu) okazały się nieprzydatne w sytuacji, gdy agresorem został jeden z gwarantów - Federacja Rosyjska. Ani przywódcy europejscy, ani obywatele państw Unii Europejskiej nie mają pełnej świadomości, że atak Rosji na Ukrainę jest pośrednio atakiem na Europę. Reżim Putina opiera się na rządach siły, które w kraju objawiają się represjami, a poza granicami – agresją. Zdołał on jednak osiągnąć taktyczną przewagę nad UE i Stanami Zjednoczonymi, które chcą uniknąć bezpośredniej konfrontacji wojskowej. Naruszając zobowiązania traktatowe, Rosja zajęła Krym i założyła separatystyczne enklawy we wschodnim regionie Donbasu. Operacje te poprzedziła kilkuletnia akcja propagandowa.

Unia Europejska i Wielka Brytania popełniły błędy w odczytywaniu nastrojów panujących na Kremlu przed kryzysem ukraińskim. W opinii szefa Izby Lordów Christophera Tugendhata, wyrażonej w raporcie brytyjskiej komisji parlamentarnej, zarówno przywódcy Wielkiej Brytanii jak i Unii Europejskiej zachowali się „jak lunatycy”. Z raportu wynika, że UE nie zdawała sobie sprawy z tego, jak głęboka jest wrogość Rosji wobec planów Brukseli dotyczących pogłębienia relacji z Ukrainą. Według wspomnianego raportu stosunki między UE a Moskwą od dawna opierały się na „optymistycznym założeniu” Zachodu, że Rosja zmierza w kierunku systemu demokratycznego. Wielka Brytania miała szczególne zobowiązania wobec Ukrainy, gdyż była jednym z czterech sygnatariuszy memorandum budapeszteńskiego z 1994 roku, w którym zagwarantowano integralność terytorialną tego kraju w zamian za zrzeczenie się strategicznej broni nuklearnej. Wszystko wskazuje na to, że Wielka Brytania ani Unia Europejska nie przewidziały zachowania Rosji i nie miały strategicznej odpowiedzi na to, jak długoterminowo radzić sobie z tym kłopotliwym partnerem¹⁰.

Tymczasem Ukraina jest wyraźnie proeuropejska i gotowa bronić Europy, walcząc o swą suwerenność. Wsparcie dla nowej Ukrainy to najbardziej opłacalna inwestycja dla Unii Europejskiej. Mogłaby nawet pomóc odrodzić

¹⁰ *Konflikt na Ukrainie. Brytyjski raport: katastrofalne błędy UE*, <http://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1382532,Konflikt-na-Ukrainie-Brytyjski-raport-katastrofalne-bledy-UE> [dostęp 19.01.2016]

ducha jedności i wspólnego dobrobytu, które legły u podstaw UE. Krótko mówiąc, ocalając Ukrainę, Unia mogłaby też ocalić samą siebie¹¹.

Adam D. Rotfeld, były minister spraw zagranicznych, współprzewodniczący Polsko-Rosyjskiej Komisji ds. Trudnych podkreślił, że „Rosja przygotowywała się i przygotowywała świat do tego konfliktu od co najmniej siedmiu lat - od przemówienia prezydenta Putina w lutym 2007 r. na konferencji bezpieczeństwa w Monachium. Mimo to Zachód jest zaskoczony takim rozwojem wypadków, na który nie wypracował skutecznej odpowiedzi. Mamy problem. Sprowadza się on do tego, że podważone zostały fundamenty porządku politycznego i prawnomiedzynarodowego, na którym opierał się pokój i bezpieczeństwo Europy w ciągu 70 powojennych lat”¹².

Rosyjska agresja militarna przeciwko Ukrainie to długoterminowy czynnik wpływający na ukraińską rzeczywistość polityczną, gospodarczą, wojskową i społeczną. Rosja zastosowała na Ukrainie środek, jakim jest wojna nowego typu. Ze względu na formę jest to wojna hybrydowa, a ze względu na strukturę - asymetryczna. Najwyraźniej charakter nowego rodzaju wojny pokazała aneksja Autonomicznej Republiki Krymu, a następnie - wspieranie lokalnych elementów radykalnych i pełna inwazja wojsk rosyjskich we wschodnich regionach Ukrainy (Горбулін, 2015). Rosyjska agresja podważyła ideę zjednoczonej, wolnej i spokojnej Europy oraz ukazała nieskuteczność ważnych instytucji stojących na straży tej idei - NATO i Unii Europejskiej.

Nowy typ wojen w myśli zachodniej

Rosyjska aneksja Krymu i agresja na wschodzie Ukrainy stała się nowym impulsem do analizy i oceny zjawiska współczesnej „wojny hybrydowej”. Jest ona często interpretowana jako nowa jakość w historii wojen, ale poszczególne jej elementy były stosowane w przeszłości¹³. Nowością jest wyjątkowa spójność i konsolidacja tych elementów, dynamizm i elastyczność ich stosowania, przy istotnej roli składnika informacyjnego. Przed wprowadzeniem terminu „wojna hybrydowa” używane były wyrażenia „asymetryczne zagrożenia” (Newman, 2000; Blank 2014), „konflikt asymetryczny” (Paul, 1994), „wojna asymetryczna” (Arreguin-Toft 2005; Stepanova 2008; Resnick 2013). Po raz pierwszy koncepcje te wprowadzili do nauki amerykańscy stratedzy wojskowi w latach 70. XX wieku

¹¹ G. Soros, „*Putin pomoże w walce z Państwem Islamskim, w zamian dostanie Europę Wschodnią. To tragiczna pomyłka Ameryki*”, <https://wszystkoconajwazniejsze.pl/george-soros-putin-pomoze-w-walce-z-panstwem-islamskim-w-zamian-dostanie-europe-wschodnia-to-tragiczna-pomyłka-ameryki/> [dostęp 11.01.2016]

¹² P. Wroński, *Rotfeld: Rosja przygotowywała się do konfliktu co najmniej od siedmiu lat*, http://wyborcza.pl/politykaekstra/1,136829,15685855,Rotfeld_Rosja_przygotowywala_sie_do_konfliktu_co.html [dostęp 11.01.2016]

¹³ Michael W. Isherwood *Airpower for Hybrid War*, <https://higherlogicdownload.s3.amazonaws.com/AFA/6379b747-7730-4f82-9b45-a1c80d6c8fdb/UploadedImages/Mitchell%20Publications/Airpower%20For%20Hybrid%20Warfare.pdf> [dostęp 22.02.2016]

w toku analiz działań wojennych prowadzonych przez armię USA w Wietnamie (Madej 2014). Brytyjski badacz stosunków międzynarodowych Andrew J. R. Mack, będąc pod silnym wpływem rezultatów świeżo zakończonej wojny wietnamskiej, przedstawił w 1975 roku 7 rodzajów asymetrii (Mack, 1975). W kolejnych dekadach terminologia ta upowszechniała się. W często cytowanym raporcie Williama Cohena¹⁴ z 1997 roku zawarte zostały główne elementy tego, co przyjęto nazywać asymetryczną strategią walki. Stwierdzono w nim m.in., że „przewaga USA w konwencjonalnej potędze militarnej może popychać przeciwników do stosowania asymetrycznych środków ataku [...]. Strategicznie, agresor może starać się unikać bezpośredniej konfrontacji militarnej z USA i zamiast tego korzystać z narzędzi takich jak terroryzm, groźba użycia broni bakteriologicznej, jądrowej lub chemicznej, wojna informacyjna lub sabotaż ekologiczny”¹⁵. Rok później W. Cohen podkreślił, że paradoksem w nowym środowisku strategicznym jest to, że amerykańska przewaga militarna zwiększa niebezpieczeństwo ataków asymetrycznych¹⁶. W tym kontekście termin konflikt asymetryczny (asymetryczna wojna) używa się do sytuacji szantażu, gdy słaby gracz grozi użyciem broni masowego rażenia wobec ludności cywilnej kraju przeciwnego. W sprawozdaniu Roberta Gatesa¹⁷ (luty 2010) pojęcie „asymetryczność” jest używane w tym samym znaczeniu¹⁸. Określenie „asymetryczny” oznacza strategię i taktykę walki, które wybierają przeciwnicy Stanów Zjednoczonych, ustępujący im w zdolnościach wojskowych. Przy takim podejściu, „asymetryczny” jest antonimem pojęcia „konwencjonalny”, „normalny”, „tradycyjny” w definicji zagrożeń, ataków i operacji wojskowych.

Problem zagrożeń asymetrycznych rozwijany jest w ośrodkach badawczych przy wyższych wojskowych instytucjach edukacyjnych USA i na łamach czasopism fachowych. Pojawiło się też sporo publikacji zwartych na ten temat. Jedną z pierwszych publikacji jest praca zbiorowa pod redakcją L. J. Matthews, analizująca zagrożenia sukcesów wojskowo-technologicznych USA

¹⁴ William Sebastian Cohen – amerykański polityk, działacz liberalnego skrzydła Partii Republikańskiej, który w latach 1997-2001 pełnił urząd sekretarza obrony (1997-2001) w administracji Billa Clintona. Jednym z pierwszych obowiązków Cohena było przedstawienie Kongresowi budżetu obronnego na rok 1998.

¹⁵ William S. Cohen, *Report of the Quadrennial Defense Review*, May 1997, <http://www.bits.de/NRANEU/others/strategy/qdr97.pdf> [dostęp 11.03.2016]

¹⁶ Center for Defense Information, „Military Domination or Constructive Leadership?” *Defense Monitor* 27 (3) (1998), s. 8.

¹⁷ Robert Michael Gates – sekretarz obrony Stanów Zjednoczonych od 18 grudnia 2006 do 20 stycznia 2009 w gabinecie George’a W. Busha, a od 20 stycznia 2009 do 1 lipca 2011 w gabinecie Baracka Obamy; były zastępca dyrektora Centrali Wywiadu Williama Caseya (Deputy Director of Central Intelligence – DDCI), od 6 listopada 1991 do 20 stycznia 1993 dyrektor Centrali Wywiadu – DCI, od 2002 prezydent Texas A&M University.

¹⁸ R.Gates, *Quadrennial Defense Review*. February 2010, <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/qdr-2010.pdf>, s. 80, 87. [dostęp 10.02.2016]

i zmieniającego się charakteru wojny, problem terroryzmu, wojny informacyjnej i możliwości prowadzenia wojny asymetrycznej (Matthews, 1998).

Obecnie temat „wojny hybrydowej” znajduje się w centrum uwagi, jest szeroko omawiany w mediach, a także jest przedmiotem badań, co wpływa na zmiany w sposobie postrzegania wojny przez społeczeństwo¹⁹. Badaniami w tym zakresie w ostatnich latach zajmowali się m.in. William J. Nemeth, Frank Hoffmann, Daniel Lasikom, George Davis, Nathan P. Freier, D. Kilcullen (USA), Frank van Kappenom (Holandia). Mimo to pojęcie „wojny hybrydowej” nie zostało ostatecznie doprecyzowane na tyle, aby nie budziło kontrowersji wśród ekspertów z różnych stron świata.

Pojawienie się koncepcji wojny hybrydowej jest zgodne z konstatacją Carla von Clausewitza,²⁰ który przewidział w swojej książce o wojnie prawie 180 lat temu, że wojna w każdym okresie ma swoje specyficzne warunki i formy, dlatego każdy okres musi mieć swoją odrębną teorię wojny²¹. W przypadku wojen aktualnego okresu państwo, które prowadzi wojnę hybrydową, podejmuje nieoficjalną współpracę z podmiotami niepaństwowymi takimi jak formalne lub nieformalne ugrupowania militarne lub paramilitarne. Podmioty te odpowiedzialne są za wykonanie tych zadań, których nie może wykonać państwo w sposób oficjalny i jawny, skoro jest zobowiązane do przestrzegania Konwencji Genewskiej oraz Haskiej oraz respektowania umów zawartych z innymi krajami. Tak właśnie stało się na wschodzie Ukrainy. Zgodnie z definicją zastępcy sekretarza generalnego NATO Alexandra Vershbowa, wojna hybrydowa łączy militarne zagrożenie, ukrytą interwencję, tajną dostawę broni i systemów uzbrojenia, szantaż ekonomiczny, hipokryzję dyplomatyczną i manipulację w mass-mediach oraz otwartą dezinformację²².

Współczesne zmiany w sztuce wojennej uwarunkowane są pojawieniem się konfliktów asymetrycznych, wojen hybrydowych, tak zwanej czwartej generacji, zwanych też konfliktami wielowariantowymi. Przeciwnik w wojnie

¹⁹ S.R.Reeves, R.E.Barnsby, *The New Griffin of War. Hybrid International Armed Conflicts*. W: Academic journal article “Harvard International Review” 2013 ,

<https://www.questia.com/library/journal/1G1-316203914/the-new-griffin-of-war-hybrid-international-armed> [dostęp 15.02.2016]; T. Rid, M.Hecker, *War 2.0: Irregular Warfare in the Information Age*, ABC-CLIO 2009, s. 5.

²⁰ Carl Philipp Gottlieb von Clausewitz (1780-1831), pruski generał i teoretyk wojskowości. Walczył z Napoleonem I w armii rosyjskiej 1812-1814 i pruskiej 1814-1815. W latach 1818-1830 dyrektor Allgemeine Kriegsschule w Berlinie, późniejszej berlińskiej Akademii Wojennej (Kuźniar, 2006, s. 46).

²¹ Colonel Leslie F. Brown, Colonel Timothy D. Brown, *Twenty-first century warfare will be hybrid*, USAWC CLASS of 2011, s. 9.

²² *ESDP and NATO: better cooperation in view of the new security challenges*. Speech by NATO Deputy Secretary General Ambassador Alexander Vershbow at the Interparliamentary Conference on CFSP/CSDP, Riga, Latvia, 5 March 2015, NATO, http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_117919.htm?selectedLocale=en [dostęp 15.02.2016]

hybrydowej jest zdecentralizowany i przypomina luźno powiązaną organizację partyzancką, która ani nie jest zorganizowana, ani nie działa jak konwencjonalna armia, lecz pilnie śledzi wszystkie rozwiązania wojskowe oraz technologiczne i jest w stanie błyskawicznie na nie reagować. Wojna hybrydowa jest prowadzona bez formalnego wypowiedzenia wojny za pomocą nietypowych środków. Agresor nie występuje otwarcie, lecz za wszelką cenę ukrywa swój udział w konflikcie, pojawiają się żołnierze, których nie można zidentyfikować (Marczuk, 2007). Działania wojenne mogą być prowadzone przez komandosów przebranych za przedstawicieli ludności lokalnej lub np. ekipy konwojów humanitarnych. Celem takiego postępowania jest częściowe lub całkowite uniknięcie konsekwencji prowadzenia takich działań. Równolegle prowadzona jest agresywna propagandowa kampania na obszarze własnego państwa i na arenie międzynarodowej²³. W konflikcie nie ma ostro zarysowanego frontu działań zbrojnych oraz brak bezpośredniego starcia dużych grup wojsk. Natomiast prowadzone są liczne działania sił specjalnych, jak choćby rosyjskiego wywiadu wojskowego GRU czy tzw. separatystów, gdzie nie występują umundurowane oddziały rosyjskie, choć wiadomo, że wśród nich jest wielu wojskowych rosyjskich sił zbrojnych.

Według innych definicji wojna hybrydowa jest połączeniem kilku zagrożeń – tradycyjnego (zaangażowanie środków militarnych), nieregularnego (działań partyzanckich), terroryzmu i użycia najnowszych technologii (ataki cybernetyczne)²⁴. Wojna hybrydowa zawiera również wywrotowe działania, korupcję, wojnę energetyczną, wojnę gospodarczą, wojnę finansową, i oczywiście, wojnę informacyjną (Дашевский, 2015). Generalnie przyjmuje się, że wojna hybrydowa to działania o charakterze partyzanckim wobec wroga, przy użyciu niekonwencjonalnych metod i środków walki, uwzględniając także ataki terrorystyczne pod fałszywą flagą, z zastosowaniem najnowszych technologii, środków wojny informacyjnej i cyberwojny²⁵.

Sytuacja na Ukrainie nie miała jeszcze analogii w historii, a więc pozwala na wiele interpretacji. W tych okolicznościach konieczna wydaje się analiza narzędzi informacyjnych, za pomocą których państwo będące agresorem stara się wpływać na świadomość zarówno społeczeństwa zaatakowanego jak i własnego. Za pomocą narzędzi informacyjnych wojna hybrydowa rozlewa się na cały obszar państwa, angażując w konflikt nie tylko media, ale pisarzy, artystów i

²³ В.В. Власюк, Я.В. Карман, Деякі основи поняття “гібридна війна” в міжнародному праві,

<http://lclslaw.knu.ua/index.php/item/207-deyaki-osnovy-ponyattya-hibrydna-viyna-v-mizhnarodnomu-pravi-vlasiuk-v-v-karman-ya-v> [dostęp 15.02.2016]

²⁴ М. Сунгуровський, Гібридна війна: уроки російсько-українського конфлікту, http://www.razumkov.org.ua/ukr/article.php?news_id=1256 [dostęp 15.02.2016]

²⁵ В.Горбулін, „Гібридна війна” як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу, <http://gazeta.dt.ua/internal/gibridna-viyna-yak-klyuchoviy-instrument-rosiyskoyi-geostrategiyi-revanshu-.html> ; Про поняття «гібридна війна», [dostęp 17.02.2016]

polityków innych państw. Inicjowane są w zaatakowanym państwie procesy, które są wyrazem tzw. strategii kontrolowanego chaosu. Prawdziwą rolę i zamierzenia państwa-agresora ukrywa się w ogromnej ilości „informacyjnego pyłu” i demagogii.

W Stanach Zjednoczonych pierwszym autorem, który wprowadził koncepcję wojny hybrydowej jest William J. Nemeth w 2002 roku. Jego praca²⁶ była poświęcona analizie konfliktu rosyjsko-czeczeńskiego. Natomiast inny amerykański wojskowy, Frank Hoffman (2007) opisał wojnę hybrydową w następujący sposób: „...wojny współczesnej epoki charakteryzują się procesem hybrydyzacji, w którym miesza się tradycyjne formy wojny, cyberwojny, przestępczości zorganizowanej, nieregularne konflikty, terroryzm itd.”²⁷ Podobny pogląd przedstawił D. Kilcullen (2013). Taka wojna wykracza poza tradycyjne wyobrażenia o niej, ma kombinowany charakter, stając się płataniną politycznych intryg, zaciętej walki o dominację polityczną i gospodarczą nad państwem, o terytorium, zasoby naturalne, ludzkie i finansowe. Ponadto strony wykorzystują wszystkie możliwe sposoby i różnorodne techniki i działania. Ukryta zewnętrzna wojskowa interwencja, przeprowadzona przy pomocy najemników przy wsparciu nowoczesnych narzędzi rozpoznania i zniszczenia, nadaje takiemu konfliktowi bardziej skomplikowany i niejednoznaczny charakter. Zagrożenia hybrydowe zawierają pełną gamę różnych sposobów walki, w tym tradycyjnych możliwości, taktyki i formacji nieregularnych, aktów terroru, w tym masowej przemocy i przymusu, a także wykorzystanie elementów kryminalnych. Inny amerykański autor N. Freier²⁸ podkreślił, że wojny hybrydowe z racji zróżnicowania form walki zawierają element nieprzewidywalności. W związku z tym przyszłe konflikty i wstrząsy strategiczne będą stanowiły zaskoczenie, a ich istotnym elementem będzie „szok strategiczny”. Trudna do klasyfikacji i identyfikacji wojna hybrydowa będzie wymagać synchronizowania także działań pozamilitarnych (Freier, 2008). Celem wojennych działań w wojnie tego typu nie jest fizyczne zniszczenie sił wroga, lecz demoralizacja i narzucenie swojej woli obywatelom państwa-ofiary. W rzeczywistości jest realizowany klasyczny pomysł słynnego chińskiego stratega Sun Tzu: „Sto razy walczyć i sto razy wygrać - to nie jest najlepsze z najlepszego; najlepiej jest poskromić armię wroga bez walki”²⁹. Wojna hybrydowa stać się może przedłużającym się konfliktem na wyczerpanie, w którym odbywa się

²⁶ W.J. Nemeth, *Future war and Chechnya: A case for hybrid warfare*, Monterey, CA 2002, http://calhoun.nps.edu/bitstream/handle/10945/5865/02Jun_Nemeth.pdf?sequence=1 [dostęp 15.02.2016]

²⁷ F. G. Hoffman, *Hybrid Threats: Reconceptualizing the Evolving Character of Modern Conflict*. W: „*Strategic Forum*” / Institute for National Strategic Studies National Defense University, No. 240. April 2009, <http://www.ndu.edu/inss>. [dostęp 15.02.2016]

²⁸ Dyrektor do spraw bezpieczeństwa w Instytucie Studiów Strategicznych Army War College (SSI), <http://csis.org/expert/nathan-freier> [dostęp 15.02.2016]

²⁹ Sun Tzu, *The Art of War*, <http://classics.mit.edu/Tzu/a> [dostęp 15.02.2016]

stopniowe niszczenie ogólnej struktury gospodarczej i społecznej oraz infrastruktury.

Podsumowanie

W amerykańskiej myśli wojennej istnieją następujące definicje wojny hybrydowej:

- strategia wojskowa, która łączy w sobie konwencjonalną wojnę, działania nieregularne i cyberwojnę;

- nieregularne ataki z użyciem broni jądrowej, biologicznej i chemicznej, różnorodnych urządzeń wybuchowych używanych w aktach terrorku, oraz wojny informacyjnej;

- współczesny rodzaj wojny partyzanckiej, w tym i miejskiej, który łączy nowoczesne technologie oraz działania wojenne i metody mobilizacji (Wilmshurst 2012, s. 21);

- główna metoda asymetrycznej wojny – prowadzenie wojny na trzech decydujących frontach: wśród ludności strefy konfliktu, społeczeństwa państwa- agresora i społeczności międzynarodowej;

- jakakolwiek forma działania wroga, który szybko i elastycznie wykorzystuje różne kombinacje dozwolonej broni, wojnę partyzancką, terroryzm, przestępstwa na polu bitwy dla osiągnięcia swoich celów politycznych (Mumford, Reis 2013);

- forma działań wojennych polegająca na wykorzystaniu konwencjonalnej broni do walk nieregularnych, terroryzmu i zachowań przestępczych (Rid, Keaney 2010, s. 130).

Wojna hybrydowa jest strategią, która łączy w sobie konwencjonalną wojnę i wojnę domową z udziałem partyzantów, najemników, połączonymi z aktami sabotażu i niszczeniem infrastruktury państwa. Wszystkim tym działaniom towarzyszy intensywna wojna ekonomiczna i polityczna, sankcje, presja dyplomatyczna i informacyjna. Prowadzenie takiej wojny wymaga nowego rodzaju strategii, a więc nowego i całkowicie innego rodzaju treningu wojskowego. Dotyczy to w szczególności państw sąsiadujących z Rosją, które mogą być narażone na akty agresji z jej strony. Zdają sobie z tego sprawę badacze z lotewskiej Akademii Obrony Narodowej, starający się zrozumieć istotę konfliktu na Ukrainie³⁰.

W przypadku prowadzonej wojny hybrydowej przeciwko Ukrainie, istnieje jeszcze jeden problem, a mianowicie – do końca nie wiadomo, kim jest przeciwnik. Działania wojenne są prowadzone przez komandosów przebranych za miejscowych lub ekipy konwojów humanitarnych. Dla wielu osób nie znających zasad wojny asymetrycznej czy hybrydowej, na Ukrainie mamy do

³⁰ J. Bērziņš, *Russia's new generation warfare in Ukraine: implications for Latvian defense policy*, National Defense Academy of Latvia Center for Security and Strategic Research, <http://www.naa.mil.lv/~media/NAA/AZPC/Publikacijas/PP%2002-2014.ashx> [dostęp 10.03.2016]

czynienia z „ludowym powstaniem”, separatyzmem czy dążeniem do egzekwowania prawa narodów do samostanowienia. Dlatego tak bardzo istotne jest rozwijanie koncepcji wojny hybrydowej oraz dążenie do zmiany stanu świadomości społeczeństw, które wydają się nieświadome trwającej wciąż wojny.

Literatura:

- Alexander J. B., 2010, *Future War: Non-Lethal Weapons in Modern Warfare*, Macmillan, London.
- Arreguín-Toft I., 2005, *How the Weak Win Wars: A Theory of Asymmetric Conflict*, Cambridge University Press, New York.
- Blank S.J., 2003, *Rethinking Asymmetric Threats*, Strategic Studies Institute, LULU Press, New York.
- Clausewitz K., 2003, *O wojnie*, Mireki, Kraków 2003.
- Creveld M. van, 2008, *Zmienne oblicze wojny. Od Marny do Iraku*, Dom Wydawniczy Rebis, Warszawa.
- Freier N.P., 2008, *Known Unknowns: Unconventional „Strategic Shocks” in Defense Strategy Development*, Carlisle.
- Hoffman F.G., 2007, *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington, Virginia.
- Jomini A.H. de, 2006, *The Art of War*, University of Michigan.
- Kuźniar R., 2006, *Polityka i siła. Studia strategiczne - zarys problematyki*. Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa.
- Macchiavelli N., 2003, *The Prince*, University of Chicago Press, Chicago.
- Mack A.J.R., 1975, *Why Big Nations Lose Small Wars: The Politics of Asymmetric Conflict*, „World Politics”, Volume 27, Issue 02, pp 175-200.
- Madej M., 2007, *Zagrożenia asymetryczne bezpieczeństwa państw obszaru transatlantyckiego*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa.
- Marczuk K.P., 2007, *Trzecia opcja: gwardie narodowe w wybranych państwach Basenu Morza Śródziemnego*, Fundacja Studiów Międzynarodowych, Warszawa.
- Matthews L.J, (red.), 1998, *Challenging the United States Symmetrically and Asymmetrically: Can America be defeated?* U.S. Army War College Strategic Studies Institute Carlisle Barracks, Pennsylvania.
- Mumford A., Reis B.C., 2013, *The Theory and Practice of Irregular Warfare: Warrior-scholarship in Counter-insurgency*, Routledge, London.
- Newman N.J., 2000, *Asymmetric Threats to British Military Intervention Operations*, Royal United Services Institute for Defence Studies, London.
- Paul T.M., 1994, *Asymmetric conflicts: War initiation by Weaker Power*, Cambridge University Press, New York.
- Resnick E.U., 2013, *Dynamics of Asymmetric Territorial Conflict: The Evolution of Patience*, Palgrave Macmillan, New York.
- Rid T., Keaney T. (red.), 2010, *Understanding Counterinsurgency Warfare: Doctrine, Operations, and Challenges*, Routledge, London.

- Rojek P., 2014, *Przekleństwo imperium. Źródła rosyjskiego zachowania*, Kraków .
- Stepanova E.A., 2008, *Terrorism in Asymmetrical Conflict: Ideological and Structural Aspects*, Oxford University Press, Oxford.
- Sun Tzu, *Sztuka wojny*. Wydanie III, Helion, Warszawa.
- Toffler A., 1997, *Wojna i antywojna*, Wyd. Muza, Warszawa.
- Wilczyński W., 2014, *Metageograficzny obraz ziem dawnej Sarmacji*, „Przegląd Geopolityczny”, nr 9, s. 9-30.
- Wilmshurst E., 2012, *International Law and the Classification of Conflicts*, Oxford University Press, Oxford.
- Горбулін В., 2015, *Гібридна війна як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу*, „Дзеркало тижня”, 2015, № 2.
- Горбулін В. П., Власюк О.С., Лібанова Е.М., Ляшенко О.М., 2015, *Донбас і Крим: ціна повернення: монографія*, НІСД, Київ.
- Дашевский В., 2015. *Информационная война. Механизм*, Valery Dashevsky, Київ.
- Мальшева Е.М., 2005, *Мировые войны и локальные военные конфликты в истории: последствия, уроки*. W: „Вестник Адыгейского государственного университета”, № 1.
- Родионова Н.А., 2007, *Россия между Востоком и Западом: кризис идентичности*. W: *Национальная идентичность России и демографический кризис*. Центр проблемного анализа и государственно-управленческого проектирования. Научный эксперт, Москва.
- Сенченко М., 2006, *Стратегія „керованого хаосу” - головний складник інформаційно-економічної війни в Україні*. W: „Персонал Плюс” (Всеукраїнський загальнополітичний освітянський тижневик), № 22(173).
- Сенченко Н. И., 2009, *Теория и практика невидимых войн*, Издательство КИТ.
- Слипченко В.И., 2002, *Войны шестого поколения : оружие и военное искусство будущего*, Вече, Москва.

Summary

The genesis of the concept and changes in approach regarding the hybrid warfare in Western political and military discourse

In the article the author analyzes the genesis of the concept and changes regarding the hybrid warfare in western political and military discourse. Ukraine is the first country that stand up to the threat which is a new kind of war. Undeclared war, which leads Russia against Ukraine, experts refer to it as a so-called "hybrid", "non-linear" or "war of controlled chaos." It is often interpreted as a new quality in the history of wars, but its individual components have been used in the past. What is new is unique consistency and consolidation of these elements, dynamism and flexibility of their use, with

Wasiuta, O., Geneza pojęcia i zmiany podejścia do wojny hybrydowej w zachodnim dyskursie politycznym i wojskowym, Przegląd Geopolityczny, 17, 2016, s. 26-40.

important role of informational component. The article emphasizes that hybrid warfare combines military threat, hidden intervention, a secret supply of weapons and weapon systems, economic blackmail, diplomatic hypocrisy and manipulation of the mass media and open disinformation.

Key words: hybrid warfare, unconventional methods and means of warfare, mercenaries, guerrillas, rebels, armed gangs, cyber-attacks, informational warfare.